

ASIA**Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun opetus- ja tutkintokieli****KANTELU**

Kantelija on 23.1.2013 oikeuskanslerille osoittamassaan kirjoituksessa arvostellut Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun menettelyä.

Kirjoituksessa todetaan, että kauppakorkeakoulussa on uuden tutkintosäännön vahvistamisen yhteydessä päätetty, että syksystä 2013 lähtien Aalto-yliopisto tarjoaa vain englanninkielisiä maisterinkoulutusohjelmia. Kantelijan mukaan tämä aiheuttaa, että kyseisestä vuodesta lähtien kauppakorkeakouluun valittavat opiskelijat eivät voi suorittaa KTM - tutkintoa suomen kielellä. Tutkintosäännön muutos vaikeuttaa myös kauppakorkeakoulussa jo opiskelevien mahdollisuuksia suorittaa kyseinen tutkinto äidinkielellään. Lisäksi kauppakorkeakoulussa on päätetty, että maisterintutkintoa ja tieteellistä jatkotutkintoa suorittamaan hakevien suomenkielisten hakijoiden on valituksi tullakseen suoritettava englanninkielinen GRE- tai GMAT- testi.

Kantelijan näkemyksen mukaan tehdyt päätökset loukkaavat suomenkielisen väestön perustuslain 17 §:n 2 momentissa taattua oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. Tutkintosääntö myös muuttaa yliopistolain 11 §:n vastaisesti tutkintokielen käytännössä englanniksi, vaikka se virallisesti on edelleen suomi.

SELVITYS

Aalto-yliopiston lausunto ja selvitys on annettu 27.3.2013.

RATKAISU**Säännökset**

Perustuslain 16 §:ssä säädetään sivistyksellisistä oikeuksista. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Pykälän 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Pykälän 3 momentin mukaan tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu.

Perustuslain 17 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Pykälän 2 momentin mukaan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiaansa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla.

Keskeisin sanottua oikeutta turvaava laki on kielilaki (423/2003). Sitä ei kuitenkaan sovelleta yliopistoihin. Niiden kielistä säädetään yliopistolaissa (558/2009), mutta luonnollisesti perustuslain säännös soveltuu myös yliopistoihin.

Yliopistolain 11 §:n 1 momentin mukaan Helsingin yliopiston ja Taideyliopiston opetus- ja tutkintokielet ovat suomi ja ruotsi. Aalto-yliopiston opetus- ja tutkintokieleen sovelletaan vastaavasti, mitä sen muodostaneiden yliopistojen tutkintokielestä säädetään yliopistolain (645/1997) 9 §:ssä. Tällä perusteella Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun opetus- ja tutkintokieli on suomi. Yliopistolain 11 §:n 2 momentin mukaan yliopisto voi päättää lisäksi muun kielen kuin 1 momentin mukaisen opetus- ja tutkintokielensä käyttämisestä opetus- ja tutkintokielinä ja opintosuorituksissa.

Yliopistolain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 7/2009 vp) perustelujen mukaan yliopistojen opetus- ja tutkintokielet pysyvät ennallaan, ja yliopistouudistuksen yhteydessä yhteen sulautuvien yliopistojen opetus- ja tutkintokieli säilyy kunkin yksikön osalta sellaisena kuin se on ollut ennen yliopistojen yhdistymistä. Aalto-yliopiston opetus- ja tutkintokielet ovat esityksen mukaan näin ollen suomi ja ruotsi teknillistieteellisellä ja taideteollisella alalla ja suomi kauppatieteellisellä alalla.

Aalto-yliopiston johtosäännön 3 §:n mukaan yliopiston opetus- ja tutkintokieli on Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa suomi. Yliopisto voi johtosäännön mukaan päättää myös muun kielen käyttämisestä opetus- ja tutkintokielinä ja opintosuorituksissa. Aalto-yliopiston yleisissä opetusta ja opiskelua koskevissa säännöissä todetaan johtosäännön mukaiset opetus- ja tutkintokielet. Lisäksi sääntöjen 4 §:n mukaan koulutusohjelman tutkintokieleksi voidaan määrätä englanti, jos koulutusohjelman opetus ja ohjaus ovat saatavissa ja opintosuoritukset annettavissa englanniksi. Opiskelijan, jonka tutkintokieli on englanti, on annettava opintosuorituksensa pääsääntöisesti englanniksi. Muultakin opiskelijalta pääsääntöisesti edellytetään opintosuorituksen antamista englanniksi, kun opetuskieli on englanti.

Aalto-yliopiston kielellisten linjausten mukaan tutkintoja ja opetusta tarjotaan suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Valtaosa Aalto-yliopiston maisterikoulutuksesta tarjotaan linjausten mukaan englanniksi. Kandidaatin tutkinnon opinnot tarjotaan pääasiassa suomeksi ja ruotsiksi.

Uuden 1.8.2013 voimaan tulleen tutkintosäännön mukaan kauppakorkeakoulun opetus- ja tutkintokieli on suomi. Sen lisäksi voidaan opetuksessa ja opintosuorituksissa käyttää englannin kieltä opetussuunnitelman mukaisesti. Tutkintosäännön 25 a §:n mukaan kauppatieteiden kandidaatin tutkinnon tutkintokieli on Helsingin yksikössä aina suomen kieli ja Mikkelin yksikössä aina englannin kieli. Kauppatieteiden maisterin tutkinnon tutkintokieli on englannin kieli. Tutkintosäännön siirtymäsäännösten mukaan opiskelija, joka on saanut opiskeluoikeuden ennen 1.8.2013, voi suorittaa opintonsa loppuun aiempien tutkintovaatimusten mukaisesti 31.7.2016 saakka.

Aalto-yliopiston lausunto

Aalto-yliopiston lausunnossa todetaan, että lausunnon antohetkelläkin maisterivaiheen ohjelmat ovat pääosin joko kokonaan tai osin englanninkielisiä. Tohtorikoulutuksen osalta ei ole tapahtunut muutoksia tutkinto-, opetus- ja opintosuoritusten kielessä. Suurin osa opetuksesta on englanniksi. Lausuntoon liitetyn kauppakorkeakoulun selvityksen mukaan kauppakorkeakoulu on aina lähtenyt siitä, että opintosuoritus annetaan aina opetuskielellä. Jos opetuskieli on englanti, niin opintosuoritus annetaan englannin kielellä. Uudenkin tutkintosäännön mukaan opiskelijalla on hakemuksesta mahdollista tehdä pro gradu – tutkielmansa suomen kielellä.

Yliopiston lausunnon mukaan uuden yliopistolain perusteluissa korostetaan yliopistojen tutkimuksen ja opetuksen kansainvälistymisen merkitystä. Kansainvälistyminen on yliopistolle väline opetuksen ja tutkimuksen laadun nostamiseen, ja sen myötä koulutuksen vaikuttavuuden lisäämiseen. Aalto-yliopiston peruslähtökohtana on, että Aalto-yhteisö voi kansainvälistyä heikentämättä kansallisten kielten asemaa tieteen kielinä.

Aalto-yliopiston kielellisten linjausten mukaan valtaosa maisterikoulutuksesta tarjotaan englanniksi. Selvityksen mukaan kauppatieteen maisterin tutkinnon opetuksesta 89 % lukuvuonna 2012 – 2013 oli englanniksi. Kandidaatin tutkinnon opinnot tarjotaan pääasiassa suomeksi ja ruotsiksi. Siinä englanninkielisen opetuksen osuus oli 51 %. Yliopistojen kaksiportaisen tutkintorakenteen mukaisesti opiskelijat suorittavat ensin alemman korkeakoulututkinnon (180 op) ja tämän jälkeen ylempään korkeakoulututkinnon (120 op). Kaksiportaisesta tutkintorakenteesta huolimatta opiskelijat saavat opiskeluoikeuden samalla kertaa sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon. Perustutkinto muodostuu kandidaatin ja maisterin tutkintojen kokonaisuudesta. Tässä kokonaisuudessa kotimaisten kielten asema on lausunnon mukaan edelleen keskeinen.

Aalto-yliopiston yleisten opetusta ja opiskelua koskevien sääntöjen mukaan alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon johtavilla koulutusohjelmilla on yksi tai useampi tutkintokieli. Yhteisissä säännöissä on otettu kantaa vain siihen, missä määrin opetus- ja suorituskielet tulevat olla englanti siinä tapauksessa, että tutkintokieli on englanti. Vastaavaa määrittelyä ei ole tehty kotimaisten kielten osalta.

Aalto-yliopiston käsityksen mukaan yliopistolain 11 § mahdollistaa yliopistolle harkintavaltaa siinä, missä määrin esimerkiksi tietyllä alalla tutkintokielenä voidaan kotimaisten kielten lisäksi käyttää englantia.

Lausunnossa todetaan, että pääosa Aalto-yliopiston kauppatieteen perustutkinnon opinnoista toteutetaan jatkossakin samalla tavalla kuin tähän asti. Opiskelijat oppivat oman alansa peruskäsitteet suomen kielellä ja saavuttavat hyvät suullisen ja kirjallisen suomen kielen valmiudet. Maisteriopinnoissaan opiskelija voi halutessaan tehdä opinnäytteensä (30 op) suomeksi ja sen lisäksi suorittaa joitain vaihtoehtoisia kursseja suomeksi.

Kauppatieteellisiä opintoja voi Suomessa suorittaa Aalto-yliopiston lisäksi yhdeksässä muussa yliopistossa, joista seitsemässä opetus- ja tutkintokieli on suomi ja kahdessa ruotsi. Aalto-yliopisto katsoo, että arvioitaessa asiaa sivistyksellisten ja kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta tulee ottaa huomioon alemman ja ylempään korkeakoulututkinnon muodostama tutkintokokonaisuus sekä yliopistojen kauppatieteellisen alan suomenkielinen koulutustarjonta kokonaisuutena.

Yliopistolain 8 §:n 2 momentin mukaan muuhun kuin suomen- tai ruotsinkieliseen koulutukseen hakevalta voidaan edellyttää kansainvälisen maksullisen testin suorittamista. Aalto-yliopiston lausunnon mukaan valintaperusteissa ei ole otettu erikseen kantaa kansainvälisten testien käyttöön. Maisteriohjelmien opetus tarjotaan pääosin englanniksi. Lausunnossa todetaan, että kansainvälisten GMAT- ja GRE – testien käyttö on yksinkertainen tapa vertailla hakijoita maisterivaiheen valinnassa. Testit rinnastuvat valintakokeeseen. Kandidaatin ja maisterin tutkintoa suorittamaan valitut opiskelijat saavat oikeuden jatkaa kandidaatin tutkinnon jälkeen suorittamaan maisteriopintoja eli heitä testi ei lausunnon mukaan koske. Aalto-yliopisto katsoo, että asiaa arvioitaessa myös yliopistolain 36 §:ssä pääsääntönä mainittu vaatimus valintaperusteiden yhdenmukaisesta soveltamisesta tulee ottaa huomioon.

Apulaisoikeuskanslerin 25.11.2010 antama ratkaisu

Apulaisoikeuskansleri antoi 25.11.2010 yliopiston opetuskieltä koskevan päätöksen. Siinä apulaisoikeuskansleri katsoi käyneen ilmi, että Helsingin yliopiston maatalous – metsätieteellisessä tiedekunnassa oli englanninkielisiä maisteriohjelmiä, mutta kaikkea maisterivaiheen opetusta ei ollut muutettu englanninkieliseksi. Soveltavan biologian laitoksella merkittävä osa maisterivaiheen luento-opetuksesta oli englanninkielistä. Selvityksen mukaan opetuksen ollessa englanninkielistä maisterivaiheen opiskelijoilla oli oikeus esittää kysymyksiä, laatia kirjalliset harjoitustyöt ja vastata tentteihin suomen tai ruotsin kielellä.

Päätöksen mukaan vanha yliopistolaki jätti yliopiston päätettäväksi, missä laajuudessa opetus- ja tutkintokielenä oli käytettävä suomea ja ruotsia, ja miten paljon niiden sijasta tai ohella voitiin käyttää muita kieliä. Apulaisoikeuskansleri katsoi päätöksessään, että perustuslain 16 ja 17 §:n säännökset huomioon ottaen oli kuitenkin selvää, ettei lakisääteisiä opetus- ja tutkintokieliä voitu kokonaan syrjäyttää.

Päätöksen mukaan uuden yliopistolain kielisäännös sisältää selvän lisäyksen aikaisempaan verrattuna: ”--- voi päättää *lisäksi* muun kielen ---”. Päätöksessä todetaan, että lisäys korostaa entistään sitä, että yliopiston on turvattava perustutkintojen opetus ja suoritettavuus lakisääteisillä opetus- ja tutkintokielillä.

Arviointi

Yliopistolain 11 §:ssä määritellään yliopistoissa käytettävät opetus- ja tutkintokielet. Edellä kerrotusti Aalto-yliopiston kauppatieteellisen alan opetus- ja tutkintokieli on suomi. Yliopisto voi lisäksi päättää muun kielen kuin lain 11 §:n 1 momentin mukaisen opetus- ja tutkintokielenä käyttämisestä opetus- ja tutkintokielenä ja opintosuorituksissa. Laki siis edellyttää, että suomen kielen on joka tapauksessa oltava yhtenä perustutkinnon opetus- ja tutkintokielenä kauppatieteellisellä alalla. Myös Aalto-yliopisto toteaa omassa lausunnossaan, että yliopistolaki antaa yliopistolle harkintavaltaa siinä, missä määrin tutkintokielenä voidaan kotimaisten kielten lisäksi käyttää englantia. Yliopistolaki jättää kuitenkin melko pitkälti yliopiston itsensä päätettäväksi, missä laajuudessa lakisääteisiä opetus- ja tutkintokieliä on käytettävä, ja miten paljon niiden sijasta tai ohella voidaan käyttää muita kieliä.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että esimerkiksi opiskelijaryhmälle järjestettävän tilauskoulutuksen opetus- ja tutkintokieleksi voidaan määrätä englanti (Mäenpää, Yliopistolaki 2009, s. 332). Yliopisto ei voi kuitenkaan poiketa siitä, että opetus- ja tutkintokielenä käytetään yliopistolain 11 §:ssä määriteltyjä kieliä. Joka tapauksessa yliopiston on Mäenpään mukaan turvattava perustutkintojen opetus ja suoritettavuus lakisääteisillä opetus- ja tutkintokielillä.

Kirjalliseen kysymykseen (126/2013 vp) 20.3.2013 antamassaan vastauksessa opetusministeri Gustafsson on todennut, että arvioitaessa sitä, ovatko Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulua koskevat kielelliset linjaukset sopusoinnussa perustuslain sivistyksellisiä ja kielellisiä oikeuksia koskevien säännösten kanssa, tulee ottaa huomioon kauppatieteellisen alan koulutustarjonta kokonaisuudessaan sekä alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon kokonaisuus. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan opiskelijalla tulee olla mahdollisuus halutessaan tehdä tutkintoon kuuluva opinnäyte suomeksi. Lisäksi vastauksessa todetaan, että siirtymäajan järjestelyjen tulisi taata se, että ne, jotka ovat aloittaneet koulutuksensa ennen kuin muutoksesta päätettiin, voivat halutessaan suorittaa tutkintonsa suomen kielellä. Vastauksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriössä arvioidaan tarve täsmentää yliopistolain 11 §:ää muun kuin suomen tai ruotsin kielen käyttämisen osalta ylemmän korkeakoulututkinnon yksinomaisena opetus- ja tutkintokielenä.

Myös Aalto-yliopisto on katsonut, että arvioitaessa asiaa sivistyksellisten ja kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta tulee ottaa huomioon alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon muodostama tutkintokokonaisuus sekä yliopistojen kauppatieteellisen alan suomenkielinen koulutustarjonta kokonaisuutena.

Yliopistojen kauppatieteellisen alan tämänhetkisen suomenkielisen koulutustarjonnan huomiointi kokonaisuutena sivistyksellisten ja kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta on kuitenkin ongelmallista sen vuoksi, että jos myös muut yliopistot päätyisivät aikanaan siirtymään yksinomaan englanninkielisiin maisteriohjelmiin, ei nykyisenkaltaista mahdollisuutta opiskella kauppatiedettä jossain päin Suomea myös suomen kielellä enää ole. Ei voida myöskään ajatella, että niillä yliopistoilla, jotka ensimmäiseksi ovat siirtyneet englanninkieliseen opetukseen, olisi siihen etuoikeus. Tällöin muut yliopistot eivät voisi enää tehdä samankaltaisia muutoksia opetussuunnitelmiinsa suomenkielisen kauppatieteellisen koulutuksen tarjonnan säilyttämisvelvoitteen vuoksi.

Perustuslain 16 ja 17 §:n säännökset huomioon ottaen on selvää, ettei lakisäätteisiä opetus- ja tutkintokieliä voida kokonaan syrjäyttää. Suomen kielen tulee edelleen säilyä yhtenä opetus- ja tutkintokielenä. Selvityksen perusteella englanninkielisen opetuksen osuus on huomattava. Katson, että Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun päätös tarjota ainoastaan englanninkielisiä maisteriohjelmiä syksystä 2013 alkaen ei ole perustuslain 16 ja 17 §:n edellyttämien velvoitteiden eikä yliopistolain 11 §:n mukainen.

Siinä, missä laajuudessa lakisäätteisten opetus- ja tutkintokielten sijasta tai ohella voidaan käyttää muita kieliä, on yliopistolla harkintavaltaa. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun tulisi esimerkiksi tutkintosäännössään määritellä se, missä määrin suomen kielen sijasta tai ohella käytetään englannin kieltä sekä se, missä määrin opiskelija saa käyttää suomen kieltä tenttivateuksissaan, kirjallisissa töissä taikka luennoilla. Muiden kielten käyttö ei kuitenkaan saa olla niin laajaa, että suomen asema opetus- ja tutkintokielenä syrjäytyy.

Tutkintosäännön siirtymäsäännösten mukaan opiskelija, joka on saanut opiskeluoikeuden ennen 1.8.2013, voi suorittaa opintonsa loppuun aiempien tutkintovaatimusten mukaisesti 31.7.2016 saakka. Kauppakorkeakoulun tulee huolehtia siitä, että tutkintosäännön muutostilanteissa kyseinen määräaika on riittävän pitkä, jotta kaikkien opiskeluoikeuden ennen tutkintosäännön muutosta saaneiden oikeudet tulevat turvatuiksi. Pitkä siirtymäaika ei kuitenkaan voi muuttaa peruslähtökohtaa eli siirtymäkauden jälkeenkin suomenkielistä opetustarjontaa on oltava riittävästi.

Perustutkinto muodostuu kandidaatin ja maisterin tutkintojen kokonaisuudesta. GMAT- tai GRE-testi vaaditaan selvityksen mukaan vain suoraan maisteritutkintoa suorittamaan valittavilta, joilla jo on soveltuva yliopisto- tai ammattikorkeakoulututkinto. Ne, jotka hakevat suorittamaan perustutkintoa, saavat oikeuden jatkaa kandidaatin tutkinnon jälkeen suoraan maisterinopintoja, eikä testi koske heitä. Testistä on säännökset yliopistolain 8 §:n 2 momentissa. Katson, ettei yliopisto ole tältä osin toiminut säännösten vastaisesti.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kiinnitän Aalto-yliopiston ja sen kauppakorkeakoulun huomiota siihen, mitä olen edellä esittänyt yliopistolain kielisäännöksen merkityksestä. Pyydän yliopistoa viimeistään 31.3.2014 toimittamaan minulle tiedon siitä, mihin toimenpiteisiin päätökseni on johtanut.

Lähetän päätöksestäni tiedon myös opetus- ja kulttuuriministeriölle, joka vastaa korkeakoulujen hallinnon asianmukaisesta toiminnasta ja ohjauksesta.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Outi Kostama

OIKEUSKANSLERINVIRASTO